

TÍZ ÉV VADGAZDÁLKODÁSA ÉS A VADÁSZAT TÁVLATI TERVEZÉSE

Dr. Tóth Sándor:

A vadgazdálkodás első hosszú távú terve 1979-ben jár le. Időszerű számvevő-tést készíteni a végrehajtásról és a tények alapján kell megfogalmazni az újabb időszak fontosabb feladatait. Az 1969-ben készült 10 éves terv arra épült, hogy a 60-as évek derekán megértek a feltételek a vadászat hosszabb távú társadalmi, szakmai, gazdasági programjának meghatározásához. A vadászterületek 1967-es bérbé adásakor kialakultak a vadgazdálkodás állami és egyesületi arányai. Az irányítási rendszer kialakuló elvei, a felhalmozott szakmai tapasztalatok, gazdasági alapok, a készülő Vadászati Világkiállítás a figyelmet a tervezőmunka fejlesztésére irányították.

Gazdasági téren feladat volt a vadászterületek potenciális lehetőségének hasznosítása, az adott élőhelyen a legnagyobb hozamot, minőséget eredményező állomány fenntartása — elviselhető vadkárok mellett. Előtérbe kerültek a vadgazdálkodás anyagi megalapozását szolgáló fejlesztések, különösen az apróvadtenyésztés és a trófeaminőség javítása. Kiemelt feladat volt a vadászat exportorientációjának fejlesztése. A gazdasági feladatok végrehajtásának alapkérdése volt a közös érdekeltségi elvek keresése a vadászat, valamint a mező- és erdőgazdálkodás között. Terveztük a vadászlétszám növelését a végrehajtott fejlesztések bázisán, fokozottan kívánva eleget tenni a sport, a szociális-üdülési igények kielégítésének. Maradékalkalun eleget kellett tennünk a vadászattal szemben támasztott természetvédelmi követelményeknek; minőségfejlesztés, állományóvás, egyes vadfajok szigorú védelme, élőhely-gazdálkodás, rezervátumok fenntartása stb. vonatkozásában. Hogyan tettünk eleget a feladatoknak? A fejlesztés eredményét az 1. és 2. táblázatban mutatom be. A növekvő vadállomány arra utal, hogy a vadászterületek minél nagyobb benépesítése állami és társasági területeken egyaránt tendenciaként érvényesült. A terítékadatok azonban a potenciális lehetőségektől messze elmaradnak.

Szarvasnál csak 1971-ben értük el a 33%-os letermelést, amely elfogadható becslés esetén elegendő az állomány stabilizálásához, illetve a legnagyobb hozamok biztosításához. A becslés pontatlanságára utal viszont az a tény, hogy a lelövés arányának 48%-ig emelt szintje is csak a becsült állomány szinten tartásához volt elegendő, de a kívánt csökkenés nem következett be. Magyarán az utalhat erre egyrészt a szaporulat alábecsülése (gyakorlatunkban 100 tehénre 60—70 megmaradó borjút számolunk), másrészt a sutavad állományának magasabb szintje. Az 1971—75. évek átlagában 15 000 a becsült tehénállomány. Ennek a szaporulata még 80—90%-os arány mellett is legfeljebb 13 500 borjút. De 18 000 az éves teríték. Mondjuk 90%-os szaporulat mellett ezt 20 000 tehén tudja produkálni. Nyugodtan juthatunk tehát arra a következtetésre, hogy a szarvasállomány csökkentéséhez, egyben vadászterületeink jobb hasznosításához még nagyobb teríték a cél, természetesen differenciáltan, az adott vadászterület lehetőségeihez mérten!

A nagyvadállomány alakulása és a lelövés vadfajonként

Vadfaj	Év			
	1967	1968	1969	1970
Szarvasállomány	21 800	24 900	29 600	32 600
lelövés	5 600	6 800	8 100	9 100
lelövés az állomány%-ban	26%	27	27	28
Őzállomány	107 500	108 600	136 100	141 200
lelövés	12 000	13 000	18 200	19 600
lelövés az állomány%-ban ...	11	12	13	14
Vaddisznóállomány	12 200	13 000	13 700	15 700
lelövés	7 000	8 200	7 300	9 000
lelövés az állomány%-ban ...	57	63	53	57
Dámállomány	1 580	1 800	2 200	2 400
lelövés	350	400	390	660
lelövés az állomány%-ban ...	22	22	18	28
Muflonállomány	1 740	2 000	2 600	2 300
lelövés	200	250	300	160
lelövés az állomány%-ban ...	11	12	12	7

Év						
1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977
36 000	38 600	38 600	39 100	38 600	37 600	38 200
11 900	14 400	16 000	15 400	16 500	18 000	19 157
33	37	41	39	43	48	50
148 800	163 400	163 200	173 200	177 600	184 400	185 500
25 900	29 400	45 100	40 800	54 300	59 700	62 065
17	18	28	24	31	32	33
16 500	17 000	17 000	17 000	16 600	18 100	18 600
12 100	14 000	14 300	12 900	14 050	17 150	18 902
73	82	84	76	84	95	100
2 600	3 100	3 100	3 400	4 200	4 700	4 550
470	760	1 200	960	1 420	1 710	2 143
18	24	39	28	34	36	47
2 400	2 700	2 700	3 200	4 300	4 300	4 900
130	140	400	390	584	827	898
5	5	15	12	14	19	18

Őzállományunk tíz év alatt csaknem megkétszereződött. A lelövés %-ait nézve ez természetes folyamat. Becsült sutaállományunk 1973—1977 között 75—80 ezer. Még 100%-os szaporulat mellett is legalább akkora terítéket kellene elérnünk az állomány szinten tartásához, lényegesen nagyobbat a kívánt csökkentés eléréséhez. Az őzteríték potenciális lehetőségeit jobban kell hasznosítanunk mind az állomány minősége, mind a bevételek fokozása érdekében.

Az apróvadállomány és a lelövés vadfajonként

Vadfaj	Év		
	1967	1976	1977
fácánállomány	1 060 000	2 360 000	2 340 000
lelövés	228 000	1 024 000	1 208 000
lelövés az állomány %-ában	22	43	51
fogolyállomány	562 000	628 000	488 000
lelövés	25 000	41 000	31 900
lelövés az állomány %-ában	4	6,5	6,6
nyúlállomány	974 000	1 016 000	978 000
lelövés	269 000	298 000	294 000
lelövés az állomány %-ában	28	29	30

Igen érdekesek a *vaddisznó* terítékadatai. 84%-os teríték mellett (1975) tovább nőtt a becsült állomány. 1977-ben értük el a 100%-ot. Nemzetközi vonatkozásban is ez a teríték az, ahol az állomány további növekedése megáll. A csökkentéshez erőteljesebben kell a folyó évi szaporulatba nyúlni (legalább 60%-ig). Nem térek ki a *dám* és a *muflon* terítékek elemzésére, a számok önmagukért beszélnek. A „terítéket” fokozottabban kellene előbefogással növelni a hazai telepítések és az export iránt megnyilvánuló érdeklődés kielégítésére.

Fácánállományunk növelésében, a vadászterületek hozamainak nagy szóródása mellett is teljesítettük a tervünket. Ebben természetesen, a mesterséges tenyésztés játszotta a fő szerepet. Míg 1969-ben 250 ezer fácánt és 6000 foglyot tenyésztettünk, 1977-ben már 1233 ezer fácáncsibét és mintegy 40 ezer foglyot neveltünk. Irreális volt a *nyúl* és a *fogoly* állománynövelési terve, de azt hiszem, hogy a szinten tartással is elégedettek lehetünk. Sajnos a fogolyállomány 1977-ben erősen csökkent.

Messzemenően tettünk eleget az exportorientációjú fejlesztésnek. A folyó áron számolt MAVAD árbevételek az 1970. évi 368 millió forintról 1976-ra 926 millióra emelkedtek, 1977-ben a dollárbevétel meghaladta a 25 milliót, forintban az egymilliárdot; és mindezt úgy hajtottuk végre, hogy közben nem csökkent az egy vadászra eső teríték, illetve nőtt a vadászok létszáma. Jól szemlélteti az exportorientációt a 3. táblázat. Figyelemre méltó, hogy az elejtett szarvas trófeasúlya 77%-ban 7 kg alatti, ami fontos a selejtező vadászatok bevételeinek fokozása érdekében. Ez ellen szól a trófeáarak súlyozott átlaga: 7 kg alatt trófeánként 1300 DM, 7 kg felett 6000 DM a bevétel. Nem lényegtelen következtetés tehát, hogy a vadászterület kezelője kisebb egyedszámú, jobb minőségű trófeát adó populációk fenntartásában érdekelt. Ezek a gazdálkodás fontosabb pozitív vonásai. A fejlesztés negatív szerepéről később beszéllek.

Bérvadászattal elejtett vad (1976, db)*

Vadfaj	Összes lelövés	Az összesből		Az összes teríték %-ában
		állami	vadásztársasági	
szarvas	2 230	1 550	680	12,4
dám	100	90	10	7,1
őz	5 080	2 080	3 000	8,4
mufflon	130	120	10	18,5
vaddisznó	1 830	1 470	360	11,0
mezei nyúl	6 070	2 270	3 800	2,0
fácán	96 000	45 400	50 600	9,6
vadkacsa	22 600**	20 200	2 400	15,6

*A terítéket 8 000 fő bérvadász érte el.

**90%-ban nevelt kacsa

Mit tettünk a vadászsport és a természetvédelem érdekében? A vadászok létszáma, a terveknek megfelelően az 1967. évi 21 ezerről 1977-ben kerekén 28 ezerre nőtt a vadászterületek változatlan 82⁰/₀-os társasági és 18⁰/₀-os állami aránya mellett. Nőtt a vadásztársaságokban a munkások és a fiatalok aránya, emelkedett a vadászok szakmai műveltsége, etikai színvonala. A vadállomány bemutatott fejlődése önmagában a természetvédelemről szól. Az elmúlt tíz évre esik a vadászati célú erdőkezelés bevezetése, ami azt jelenti, hogy összes erdőterületünk 2⁰/₀-a kizárólagos vadászati célt szolgál és 3,5⁰/₀-a speciális erdő- és vadgazdaság céljára kijelölt erdő. A vadászati rendeltetést az erdőgazdasági üzemtervek rögzítik. Teljes védelem alá helyeztük a tűzokot, létrehoztuk a dévaványai tűzokvédelmi körzetet, szigorúan védett területek kijelölésével, tilalmi időkkel és a vadászati módok korlátozásával teszünk eleget a vízi- és a vonulóvad-védelmi kötelezettségünknek. Jogszabályi védelmet biztosítunk több veszélyeztetett szörmés és szárnyas ragadozónknak stb. Mindezek mellett hadd emeljem ki vadállományunk minőségének töretlen javulását, amit a 4. táblázattal szemléltetnek. A trófeaminőségre jellemző, hogy

4. táblázat

Az érmes trófeák száma az Országos és a Megyei Trófeabíráló Bizottságok adatai alapján (db).

Vadfaj	Év				
	1967	1970	1972	1974	1976
zarvas összes bemutatott	1 000	2 700	3 509	4 324	5 506
arany	64	117	160	195	278
ezüst	246	417	495	544	685
bronz	163	584	972	841	958
összes érmes	473	1 118	1 447	1 580	1 921
Őz összes bemutatott ...		6 090	8 568	12 562	19 262
arany		116	145	183	222
ezüst		183	301	383	518
bronz		249	334	499	691
összes érmes		548	780	1 064	1 434

A mező- és az erdőgazdasági vadkárok alakulása (millió Ft)

	1969	1972	1974	1976
Mezőgazdasági károk	29,3	58,3	60,1	60,1
Erdőgazdasági károk	11,7	27,0	34,9	30,1
Összes becsült kár	41,0	85,3	95,0	90,2

1871-től 1959-ig összesen 1492 érmes szarvastrófeát tartunk nyilván, a következő tíz évben 1969-ig 3065 érmes szarvastrófeát zsákmányoltunk. Most csaknem egy év alatt ennyi az érmes trófea. Mindezt a mező- és erdőgazdálkodás intenzív fejlesztése mellett értük el. Sem mennyiségi, sem minőségi vonatkozásban nincs okunk pesszimizmusra. A vadgazdálkodás eredményei cáfolják azokat a nézeteket, amelyek a vad életfeltételeinek megszűnéséről szólnak. A tervszerű és korszerűsödő vadgazdálkodás a vadászzsákmány megkettőszereződését eredményezte.

Az elkönnyvelhető kétségtelen sikerek mellett azt is vizsgálnunk kell, hogy mik a fejlesztés ésszerűségi határai, mekkorák ennek az anyagi terhei. Néhány fontosabbnak ítélt szempontra, elsősorban a vadkárokra térek ki. A mező- és az erdőgazdaságban ez az 5. táblázat szerint alakult. Első következtetés, hogy az utóbbi években nem nőttek a károk, kisebb mértékű csökkenés is tapasztalható. Tehát az erőteljesebb állományszabályozás hatása érezhető. A károk viszonylag magas szintje mellett pozitívan kell értékelnünk ezek stabilizálódását, mert közben az is tény, hogy a károsításnak kitett területek tíz év alatt rendkívül megnöttek. Csupán új erdőt 250 ezer hektárt telepítettünk, ami magyarázza a nyúl és az őzkárok emelkedését. A szarvas okozta károkból nem kis szerepe van annak, hogy 1965-től 1976-ig 9500 hektárról kerekén 17 500 hektárra nőtt a véghasználati terület, bruttó fakitermelésünk 4,5 millió m³-ról 6,9 millióra emelkedett, a felújításokban, telepítésekben előtérbe került a fenyvesítés. 1971-től 1975-ig a fenyő legalacsonyabb aránya 36%, a legmagasabb 57% volt a telepítések fajösszetételében. És mindez a szarvas legjobb élőhelyein! A zalai telepítésekben 1968-ban a fenyő aránya 17% volt, 1976-ban 43%, Vasban a megfelelő arány 27% és 52%. A sorban 27–27%-kal szerepel a Balatonfelvidék és Borsod, 29%-kal a Mátrai gazdaság. Hasonló a kép az 1976. évi 4000 hektáros erdőszerkezet átalakítással. Cser, akác, gyertyán után a fenyő aránya 42,3%. Mindezek mellett lényegesen csökkent a vadkárrelhárításra fordított összeg. Saját alapból minimális a kerítésépítés, nem kellő hatékonyságú a kárrelhárítás egyéb módja stb.

Más oldalról érdekes képet ad a vadfajok szerepe a károkozásban. Az 1977. évi mennyiségi károk 42,8%-át a szarvas, 24%-át az őz, 10,6%-át a vaddisznó, 17,6%-át a nyúl és mindössze 5%-át okozta egyéb vadfaj. Nyilvánvaló az őz és a nyúl (üreginyúl) növekvő szerepe, amely előrevetíti a teendőket is. Meglepően magas a vaddisznó károkozása, ami mellett nem mehetünk el, különösen akkor, ha részben e károsítással magyarázzuk a természetes felújulás területének csökkenését. 1965-ben magról újítottuk fel az összes kötelezettség 25,2%-át, 1976-ban ez csupán 11%. Ha figyelembe vesszük a magtermő évek hiányát, a pocokinváziót stb., akkor sem tagadhatjuk a vaddisznókárokat. Az 1971. évi mennyiségi károkat illetően a következő adatok állnak rendelkezésünkre. A szarvas 60%, a disznó 6%, az őz 18%, a nyúl 13%, egyéb vadfajok 3% kárt okoz-

tak. E számok tükrében is nyilvánvaló az összefüggés a vadlétszám alakulása és az okozott károk, illetve ez utóbbiak és az állományszabályozás terén tett intézkedések között. A témakör zárásaként még egy összehasonlító számsort nézzünk meg. A mennyiségi vadkár fafajonként a következőképpen alakult 1971-ben és 1977-ben. Kemény lomb állományokban 37%, illetve 35,5%, lágy lomb állományokban 44% és 32,7%, fenyőben 19% és 31,9%. A tendencia ugyanaz, mint a fentiekben. A károk zöme a fenyőtelepítésekben keletkezett, lényegesen csökkent a lágy lombban és többé-kevésbé szinten maradt a kemény lomb telepítésekben.

Csábító lehetőség további elemzést végezni. Teljesen azonos tendenciát mutat azonban a minőségi károk alakulása. A vadfajok szerepe a károkozás e fajtájában. Talán annyit hadd emeljek még ki, hogy a minőségi kárral érintett terület 5600 hektár és előidézője egyenlő nagyságrend mellett 90%-ban a szarvas és az őz. Nincs azonban adat arra, hogy a kárral érintett területen milyen mértékű: pl. csak egyes törzsekre, a törzsek nem több, mint egyharmadára, vagy ennél nagyobb hányadára terjed ki, hogy mennyire jelentkezik egymás mellett régi és az új károsítás, mennyire megbízhatóak a felvételek stb. Nyilván nem késhet a vadkárbecslési útmutató kiadása, amely egységes szemléletű értékelést tenne lehetővé.

A vadgazdálkodás *távlati tervezésének* fontosabb feladatait az alábbiakban próbálom összegezni. Általános elvként elmondhatjuk, hogy a vadászterületek kezelőitől el kell várni a megbízható állománybecslést és a vadászati üzemtervek, valamint az éves lövési tervek erre épülő összeállítását. Különösen vonatkozik ez a szaporulat becslésének tudományos megalapozottságára. Tíz év vadgazdálkodásának eredménye bizonyítja, hogy *a vadállomány indokolatlan óvása nem szolgálja a vadászterületek hozamának kívánt növelését, komoly anyagi veszteségeket jelent* a terület kezelőjének kieső húsértékben, minőségben, vadkárokban, takarmányozási költségekben stb.

Az erdő- és a vadgazdálkodás összehangolásának alapkérdése, hogy az érdekeltek a vadtartás korszerű módszereinek alkalmazásával tegyék ökológiailag elviselhetővé a vad életfunkcióiból eredő károsításokat, illetve megalapozott számítással döntsenek, ha ezt a vadgazdálkodás különleges érdeke kívánja, a gazdaságilag elviselhető vadállomány fenntartása mellett. A vadkárok keletkezésében nem elhanyagolható szerepet játszik a fafajpolitika, a véghasználati területek növekedése, a vágásfelújítási és az erdőnevelési kötelezettségek emelkedése. Fokozott összhangot kell teremteni a vágás- és felújítástervezés, az ápoló-vágások tervezése, valamint a vadgazdálkodás között. A vadkárok becslésének módszertana az egységes szemléletet biztosító kiadása az erdő- és vadgazdálkodás összehangolásának fontos kérdése. Ebben lehet megfogalmazni a kárelhárítás elvárható komplex intézkedéseit. Az erdő—vad összhangját elő kell segíteni a két terület jogszabályainak, szabályozórendszerének tökéletesítésével is. Szorosabb kapcsolatot kell biztosítani az erdészeti és a vadgazdálkodási üzemtervek között.

A vadtenyésztés és a tervszerű vadgazdálkodás lehetőséget adott a gazdasági alapok megszilárdítására. Ebben sem elhanyagolható az apróvadtenyésztés felfutása. Semmivel sem magyarázható azonban a fácán alacsony letermelési %-a. Csak 1977-ben érték el az 51%-os visszatermelést, amely az elfogadható minimum. Ebben szerepet játszik a fácányúk vadászatának engedélyezése. A jövőben fontos feladat az apróvadtenyésztés mellett a teríték tervezése. A vadászat exportorientációja gazdasági szempontból alapvető. A bérvadászattal értékesített vad alacsony %-a nem sérti a hazai vadászat érdekeit. Több figyel-

met kell fordítani vadászterületeink potenciális lehetőségeiből eredő löttvad-exportra, a nagyterítékes apróvad vadászatokra, a keresővadászatokra stb. Nagy lehetőségek rejlenek az apróvad-gazdálkodás fejlesztésében, a mesterséges tenyésztés hatékonyságának növelésében. Ma 56 ezer fácán törzsállomány mellett az egy tyúkra eső kibocsátás csupán 12 csibe!

Adott a lehetőség a 100 hektár vadászterületre eső árbevételek emelésére. 1977-ben a legjobb vadásztársasági területen 31 307 Ft, a leggyengébben 694 Ft árbevétel érték el. A területhasznosítás ilyen mértékű szélsőségeit szervezési intézkedésekkel, a szakmai színvonal emelésével, figyelemmel, szükség esetén megfelelő szankciókkal kell felszámolni. A vadállomány passzív kezelése a természetvédelmi érdekek ellen is hat. Aktív állományszabályozással kell összehangot teremteni a természetvédelem és a vadászat között is a vadászterületen élő populációk minőségének, trófeaértékének fenntartása, növelése mellett. Több figyelmet kell fordítani a szőrmés és szárnyas kártevőre, adott élőhelyen játszott szerepére, állományszabályozására.

A vadászterületek rendeltetését üzemtervek határozzák meg. Fokozottan kell érvényt szerezni a rendeltetés szerinti hasznosításnak, a gazdasági szabályozók és érdekeltégi rendszerek ennek megfelelő alkalmazásának.

ÚJ MINŐSÍTETT, DÍSZÍTŐÉRTÉKŰ NYÁRFAJTA

Az Országos Mezőgazdasági Fajtaminősítő Tanács 1977 őszi ülésén ismét foglalkozott erdészeti növényfajta minősítésével. Az eddig minősített fajtákból álló nyár alapszortiment — amelynek tagjai elsősorban fatömeghozam szempontjából jelentősek — most, egy díszítőértékű fajtával bővült.

Az Erdészeti Tudományos Intézetben belül végzett folyamatos és igen jelentős nemesítői munka tette ezúttal is lehetővé az Alsónémediből származó *Populus alba* és Kanadából származó *Populus grandidentata* mesterséges keresztezéséből származó fajhibrid, a *Populus alba* × *Populus grandidentata* H-422 'Favorit' néven bejelentett nyárfajta minősítését.

A minősítés során a fajtajelölt *Populus alba* × *grandidentata* 'Favorit' néven előzetesen elismert fajta fokozatot kapott.

Bejelentő intézmény: Erdészeti Tudományos Intézet.

Nemesítésében részt vett: dr. Kopecky Ferenc, dr. Keresztesi Béla és dr. Járó Zoltán által vezetett munkaközösség.

Indokolás: A hímivarú fajtajelölt kiemelkedik tájéskészítési jelentőségével, park- és útfásításra való alkalmasságával. Emellett a Kunpeszéri fehérsnyárhoz képest több, felhasználható fatömeget is fejleszt. Koronán átmenő, hengeres törzs, világosszürke sima kéreg és finom oldalágak jellemzik, ezáltal az ágleszakadás veszélye nagymértékben csökken. A szélsőséges termőhelyviszonyok között is kiemelkedő ellenállást mutatott rovar- és gombakárosítókkal szemben. Gyors növekedése miatt, aránylag rövid idő alatt biztosít funkcióképes védő- és díszítőértékű növényzetet.

Zsombor Ferenc